

неабияк доповнить загальні відомості щодо особливостей життєзабезпечення Тернополя та прилеглих околиць часів першосвітового воєнного протигорства, допоможе зрозуміти прояви Людського фактора.

1. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Василь ПАХОЛОК (Луцьк)

ОСОБИСТИЙ ЗНАК СОЛДАТА РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ ПЕРІОДУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (знайдений у с. Липляни)

У більшості сучасних армій світу особовому складу видаються персональні ідентифікаційні жетони. Зазвичай такі військові «аксесуари» являють собою металеві пластинки-жетони, що носяться на ланцюжку. На жетонах міститься персональна інформація, котра подається у зашифрованій формі і є необхідною у разі потреби надання медичної допомоги, встановлення особи важко пораненого або загиблого солдата. У випадку неможливості винесення тіла загиблого бійця із поля бою, передбачається видача двох ідентичних жетонів. Окремі моделі жетонів розділені перфораційною лінією, де на обох частинах дублюється інформація про солдата. При необхідності жетон легко розламується і одна з його частин передається у відповідні органи військової адміністрації.

Міністерство оборони України через рік після початку активних бойових дій в зоні антитерористичної операції прийняло рішення про екіпірування вітчизняних військовослужбовців засобами особистої ідентифікації. На жетоні зазначаються прізвище, ім'я, по батькові військовослужбовця, його група крові, резус-фактор і особистий номер, присвоєний відповідно до його реєстраційного номеру, а також назва держави та її військового формування, в якому проходить військову службу військовослужбовець [2]. До цього особистих жетонів в ЗСУ не було, хоча із початком АТО його учасники самі ініціювали виготовлення «смертників» [1]. Сам жетон виготовляється з нержавіючої харчової сталі у вигляді прямокутника розміром 45 x 26 мм, товщиною 1,0 мм, кути якого закруглені. Паралельно більшій стороні прямокутника посередині проходить перфораційна лінія, по якій жетон у разі необхідності може бути переламаний. Жетон має отвір діаметром 3 мм для кріплення.

Відсутність ідентифікаційних жетонів в українських військовослужбовців було продовженням радянської практики, де такі були запроваджені у 1924 році, однак уже у листопаді 1942 року були відмінені. Тривалий час побутувала думка, що ідентифікаційні жетони притягують біду, за що їх нарекли «ладанками на нещастя».

В царській армії перший крок до запровадження жетонів було зроблено у 1902 році із прийняттям загальноармійського статуту. Даний документ передбачав присвоєння номерів всім нижнім чинам. Присвоєним солдату номером позначалися всі речі його амуніції, а також виготовлявся знак-жетон із цим же номером, котрий видавався у випадках санкціонованого залишення території казарми у відпустку, або звільнення.

У випадках відрядження нижніх чинів, виконання службових завдань, а також за умов проживання на приватних квартирах звільнювальні знаки були на руках постійно.

Згідно опису, котрий додавався до статуту, знак являв собою металеву пластину довільної форми розміром від 4,4 – до 6,6 квадратних сантиметрів. На знакові вибивались: номер роти, номер і назва частини, особистий номер нижчого чину, котрому належав знак. Як зразок подавалися малюнки двох знаків: круглої та восьмикутної форми [4. с. 8].

У новому статуті внутрішньої служби, що був прийнятий у 1909 році назву «звільнювальний знак» було замінено на «особистий знак». Така зміна пояснювалася тим, що він вже став не лише посвідченням нижніх чинів у момент звільнення, а й посвідченням особи загалом.

На думку С. Федосєєва, автора довідника «Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота», в період Першої світової війни особисті знаки отримували всі нижчі чини війська і мали їх постійно при собі. На підтвердження даної версії наводяться факти численних знахідок особистих жетонів на місцях боїв.

Жетон, що став об'єктом нашої уваги, був знайдений кілька років тому у с. Липляни Ківерцівського району місцевим жителем на поверхні ґрунту власного городу. Зазначене село знаходиться на правому

березі р. Стир, приблизно за 5 км від Луцька по течії. Виготовлений жетон із латуні. Напис «14 р. 21 П. МП. 169» дозволив ідентифікувати його як такого, що належав солдатів 14 роти, 21 Муромського піхотного полку. Число «169» вказує на особистий номер солдата-власника. Напис читається чітко. За розмірами жетон є типовим для даного типу аксесуарів того часу. Він має восьмикутну форму, відстань між нижнім та верхнім ребром становить 47 мм, між бічними – по 44 мм, отвір для мотузки – 3 мм.

Рис. 1. Жетон солдата 21 піхотного Муромського полку.

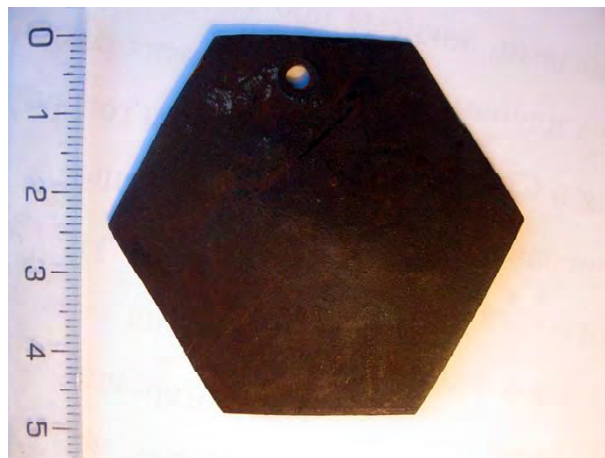

Рис. 2. Жетон солдата 21 піхотного Муромського полку (зворотня сторона).

В російській дореволюційній армії штатний розпис роти піхотного полку залежав від умов та періоду служби. «Рота за штатом мирного часу – 107 нижчих чинів. В прикордонних округах – 168 рядових та ефрейторів. За штатом військового часу – 235 нижчих чинів» [4, с. 53]. Таким чином, номер знайденого жетона вказує, що його було видано в умовах військового часу, оскільки на одиницю перевищує допустимий штатний розпис для мирного часу.

На початку Першої світової війни 21 Муромський полк дислокувався на території сучасної Польщі. В кінці серпня 1914 р. він брав участь у Східно-Пруській операції, будучи у складі 6-ї піхотної дивізії 16-го копусу 2-ї армії під командуванням О. В. Самсонова [3, с. 158]. У даній військовій операції полк зазнав відчутних втрат. Знахідки особистих жетонів цього полку на території Польщі не є рідкістю [5]. На інтернет-форумах вдалося відшукати інформацію про подібні знахідки на території Білорусі.

Інформації про перебування Муромського полку на Волині, зокрема біля Луцька нам знайти не вдалося. Яким чином жетон був втрачений у с. Липляни – невідомо. Однак цілком обґрунтовано можна вважати, що він туди потрапив під час війни, оскільки вздовж р. Стир була споруджена лінія оборони. Про військові дії у цій місцевості свідчать і періодичні знахідки місцевими жителями гільз від рушничних набоїв періоду Першої світової війни.

Отже, випадково знайдений предмет однозначно вдалося ідентифікувати як особистий жетон солдата 21 піхотного Муромського полку. Встановити обставини, за яких він потрапив у даний населений пункт, та його власника у нашій розвідці не вдалося. Однак, даний випадок підтверджує особливу цінність особистих жетонів як джерела інформації, котре не втрачає своєї інформативності впродовж тривалого часу.

1. Малімон Н. «Зробіть нам... «Смертнички» / Н. Малімон // День. – 2014. – 5 листоп.

2. Міноборони України вирішило проблему ідентифікаційних жетонів для військовослужбовців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wartime.org.ua/16639-mnaboroni-ukrayini-virshilo-problemu-identifikatsyinih-zhetonv-dlya-vyskovosluzhbovcv.html>.

3. Смирнов Ю. М. Огонь, вода, серебряные трубы (К истории 21-го пехотного Муромского полка) / Ю. М. Смирнов. – Владимир, 2014. – 307 с.

4. Федосеев С. Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота : справочник. – СПб., 2008. – 100 с.

5. *Sammler.ru* :інтернет-форум колекціонерів [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.sammler.ru/index.php?showtopic=30216>.
